

Her er gott at vera

- Vit mugu reka burtur trælaandan og eggja uppvaksandi ættarliðunum at halda hævur hátt, segði Arni Dahl

Gott fundarfólk!

Oggjabúgvar, ið her festu røtur, fugloyingar, ið tóku sær býli í øðrum oyggjum og nú leita aftur. Góðu fundargestir!

Annan hvítusunnudag í fjór hildu vit eitt hundrad ára minni í sambandi við fyrsta fólkafundin, ið hildin varð í Føroyum. Á Tráðarhamri sunnanvert Sands bygd komu fólk saman í góðveðri at staðfesta tað samband, ið nútíðin hevur við ta í so mangar mátar lívgandi tíðina í 1890-árunum, tá ið tjóðskapur av álvara gjørdist eitt hugtak, ið segði samtíðni nakad - ein veruleiki, sum fekk gongd á føroyskt samfelagsliv á so mongum økjum.

So fritt útsýnið er av Kirkju, er tað ikki at undrast á, at hesin neistin festi í vitbjartar sálir her á staðnum og ikki minst uppavksandi ættarliðið.

Kirkju-bygd var í teirri vælsignaðu støðu at hava ein framtakshugaðan og gløggan lærara sum ein av undangongumonnunum sínum. Símun Mikael var farin um tey fjóruti, tá ið fyrsti fólkafundurin var hildin. Hann kendi fremstu menn, ið stýrdu Føringafelagnum í Havn - og trúliga leitaði hann á stevnu teirra, og tá ið høvi beyðst steyndi hann við oyggjastýskjum »til fundar í Føroyum«.

Símun Mikael yrkti eina ta merkisverdastu tjóðskaparyrkingin, vit eiga, hana um rísan sum kjósaði sær eitt vív, tey, ið fingi dóttirina. Sjóvarmoy, ið við sínum skarlaksbúna og síni høpu í hond gjørdist ein av høvuðsimyndunum, tá ið hugsad verður um mál okkara og mentan:

Trevst situr unga Sjóvarmoy í skarlaksbúna práða, fró hon heldur høpu í hond og leikar av fullum huga.

Tjóðskaparmaður á útoyggj, ja, men sanniliga eingin heimføðingur. Símun Mikael helt donsku avísina Politiken og kundi prátingarløtur á Veggnum greiða kirkjumonnunum frá tíðindum úttan ur heimi og teimum huganum, ið vitbjørtu Brandes-brøðurnir bóru fram í Keypmannahavn.

Óg at sáðið bar ávøkst, er yngra ættarliðið á Kirkju fullgott prógv um:

Vit, sum í Føroyum fingi dagsins ljós at sjá, sum børn við móðurbarm har mundu hvíla, vit vilja, meðan vit eru hesum foldum á, tær oyggjar elska bæði nú og síðla. Tí, sig mær, kans tú finna so hugnaligt eitt orð, um tú tín tanka vendir í sunnan og í norð sum føðilind og okkum er tað Føroyar.

Hetta er Gulakar suður í Túni, ið kvøður, og tveir av sonunum hjá Símoni Mikael gjørdust eisini dyggir yrkjarar:

Mær leingist at fevna teg grønkandi vár, mær leingist hold títt at kína. Mær leingist at kenna títt fløvandi tár, ið blómuna vekur og sálina spár, nú byrjar brátt sólín at skína.

Hetta er Símun Petur, føddur í 1887, og mál-ið í Louis, ið var trý ár yngra, kundi ljóða so leiðis:

Føðilind mítt! tú ert fagurt og fritt, hátt móti himninum tindarnir renna. Brimíð við strond sum ein hartandi hond elur kenslur í barmi at brenna.

Og ikki at gloyma, at ein av dyggastu sálmar-yrkjarum okkara eisini er sprotin úr hesum sama jørhildi. Hans Mikael føddur í 1901 úr húsnum á Fløtti:

Dagurin afnar, og myrka nátt kveða vil dagin hin ljósa, stig tú tí inn um vára gátt, vit teg til verndara kjósa.

Hetta var so Kirkju-bygd. Men nú vit standa á fundarstaði millum bygdinrar báðar - kundu vit eisini latið hugan reikað til Hattarvíkar smá tvey hudrad ár aftur í tíðina, nú úthúrdin fer upp í Útistovu, og út stigur ein evnaligur maður, 32 ára gamal, væl bygdur og bragdligur í meðferð. Hetta er Hanus, sum nýliga hevur fest, ið kemur út fyri dyr. Inni stákast konan Anna Cathrina við bakstur, nú heilagt er í orgin, og mamma hansara fæst við at leggja tær triggjar smágenturnar, Marionnu, Sigu Mariu og Poulinu, sum hava spælt úti allan dagin í sólskininum. Í túninum møtir hann Símoni í Uppistovu, og teir fylgjast yvir á Vindrygg, har teir stæða á og við høgru hond yvir enninum skimast út á Múlabbakka, har hin 18 ára gamli Gulakur situr í sessinum og ber upp so av og á.

Petur þjókar um Kelduhushjallin, niðri í Húsi siggja teir teir báðar Mikkjal Petur í Innistovu og Andráss í Suðurstovu stytta sær stundir við einum práti, og Zakaris í Úttarstovu vælir um ein bát. Hetta er í juli mánaði í 1827.

Hanus heldur leiðina niðan við Kellingará niðan á Gásatrøðna, har hann stæðar á og toyggir seg inn í eitt av gásarhúsum og kemur út aftur við bugfullari hond av gása-fjadrúm. Og do gongur leiðin oman aftur móti húsum - móti avbjóðingum, sum tykjast honum møtimiklar, men hann hevur gjørt av at royna.

Hanus hevur høyrð umhesar menninar í Havn, sum fegnir geva bæði ein og tveir dálar fyri at fáa kvæði og visur festar á blað, og farnu ólavsøku hevði hann hitt gamla kvæðaskrivaran av Sandi, Jóannes í Króki, sum burtur úr goymslum síum hevði givið honum uppskriftir av tveimum kvæðum: »Grimmars kvæði« og »Grimur á Bretlandi«. Men tað er iki bara tað! Sum tann gløggi maður hann er, hevur hann eisini lagt til merkis, at tvískinningur er komin í sinni á mongum javnaldrá hansara og mongum í tí yngra ættarliðnum við, so verður einki gjørt nú, er vandi fyri, at kvæðini verða gloyvd. So í morgin ætlar hann at seta á, í stáystovuni - við fjadrappenni og blóði av tí kálvinum, hann hevur flett í morgun.

Burtur úr hesi byrjan spratt eitt hitt merkisverdasta kvæðahandritið, vit eiga: 96 kvæði á 399 síðum í folio-stødd.

Vit kenna lagnuna hjá hesum handritið: Í 1854 var tað - væl at merkja sum lán - sent til Keypmannahavnar, og har liggur tað enn, og tann veruleikin man fáa mangan undrandi at staðfesta: Løgin lánari, ið ikki ber aftur tað, hann lænti fyri 141 árum síðani.

Í fjør fegnaðust vit um, at danskir myndugleikar góvu føroysku tjóðini Sandoyar-bók aftur. Hana høvdu teir tó keypt fyri fullt peningavirði, men Fugloyarbókin var hvørki seld ella keypt. Hon er eitt lán, sum ongantíð er borið aftur. Og tí kenst tað so sambæriligt her á hesum fólka fundi at bera fram ikki bara ynki men heldur eitt krav um at fáa hesa læntu bókina aftur alt fyri eitt. Hon kundi so hóskiliga verið varðveitt t.d. á Føroya Landsbókasavni.

Men nú er so rímligt, at onkur hevur hug at hugsa, at fólka fundur tað er ikki bara søga og fortíð - tað er eisini nútíð.

Jú, so sanniliga. Og í hesum sambandi fari eg at draga fram eini tvey hugtøk - vandamál, sum eftir mínum tykki hava verið við til at sjúklað tjóðina bæði so og so.

Filásjúkan

Fyrra hugtakið kundu vit á føroyskum nevnt filásjúku, tað ið norðurlendsku grannar okkara rópa elefantiasis: hetta at ætla so rívan til í øllum viðurskiftum, at tað hvørki samsvarar við íbúgvarat ella figgi-

arligan førleika.

Vit bygdu í áttatiárunum fiskiskip, sum gjørdust so dyr, at tey ikki bóru seg, um tey so fiskaðu dupult so nógv, sum møguleiki var fyri at fiska.

Vit bygdu á einstøkum plássum flakavirki, ið vóru so væl útgjörd og so stór, at tey einsamøll kundu hagraiða mest sum allan fiskin, ið fiskaður varð undir Føroyum, hetta hóast eini fjúrtan, fimtan virki vóru í drift frammanundan.

Vit tveittu milliónir oman á milliónir í havnarløg, hóast kyrrulendingar lógu bara ein ella tveir kílómetrar frá. Einaferð fyri fimtan-tjúgu árum síðani skuldi útlendsk fyrirtøka selja tvær brennistøðir - aðra til ÍRF í Føroyum, umboðandi eini 30.000 fólk, hina til Moskva, ið telur seks milliónir íbúgar.

Og líta vit at titrøttarpallinum er søgan nett hin sama: Føtbóltslandið Ongland við 45 milliónum íbúgvum eigur tveir graslíkis-vøllir, hóast vanligu grasvøllirnir, teir leika á í vetrarmánaðunum, eru runudíki. Skuldareyðvarnar í Føroyum hildu seg hava ráð til tjúgu, áðrenn skriðan leyp.

Og nú eru menn í fullum álvara farnir at kráa um altjóða landsvøll, fyri 60 milliónir, aftan á at 12 milliónir eru brúktar til sama endamálið á Svangaskarði. Til samanburðar kunnu vit nevna, at grannar okkara íslendingar, sum eru seks ferðir so mangir í tali sum vit, hava hildið seg havt ráð til fimf milliónir til grasvøll í Reykjavík.

Sjálvsøkni

Hetta var filásjúkan. So er tað hin, ið stutt kann lýsast við orðinum: sjálvsøkni! Svik og spekulatión, tá ið høvið beyðst. Tvær-triggjar milliárdir lagdar á herða skattaborgaranna at sleppa bankum úr trongstöðu og nú fimmti milliónir úr almennum grunni niður í eina fiskasølu - aftur til at bjarga bankapeningi og veita teimum fáa útvaldu ein fyrimun.

Í kríggi og kærleika eru allar snildir galdandi, plaga danir at taka til, og vit kundu lagt aftrat, at í sambandi við bankavirksemi, stórfyrtekur og spekulatión er tramanskapur ein náttúrlóg, so víst sum tað, at sólín rísar á morgni og setur á kvøldi.

Uppgávutýndi

Og í kjalarvørrinum av øllum kemur so uppgávutýndið, og tað er kanska ikki at undrast á, at eitt fólk, sum er knúskad so mangan og á so mongum økjum, endar sum okkara: sum ómælendi trælir, ið ikki siggja sær aðra loysn enn at stinga í posan og leita sær burtur at skapa sær nýggja tilveru.

Fyri stuttum høvdu vit drotningavítjan í fagrasta veðri við skreyti og skarti. Løgtingsmenn hildu seg hava ráð at bjóða henn-

ara hátign og sær sjálvum sjampanju fyri 70 krónur glasið, og alt var sum tað átti: riddarakrossar vórðu festir á bringuna á ódugnaligum politikarum og við fáum undantøkum á bringuna á monnum, sum ikki munnu hava gjørt stórri skreytir enn Jógván og Marsanna. Og í hvørji sjónvarpssending hesi undirbrotligu eygnabráni.

Nú vil eg ikki misskiljast: Gestir eiga altíð at vera væl komnir á gátt, sum nýggi kulturbóndin so væl tók til, og hennara hátign er einki undantak. Men henda akandi undirbrotligheitin er spýggilig og tykist vera høvuðsförðingin, sum ger, at eingin tekur okkum fyri fullt sum tjóð millum aðrar tjóðir. Hvussu kunnu onnur hava álit á okkum, tá ið vit ikki sjálv tora at líta á egna megi og egnan mátt?

A fólka fundi sum hesum mugu vit røða um at reka burtur trælaandan og eggja uppavksandi ættarliðunum at halda hævur hátt. Og í hesum sambandi fari eg at enda við at siga eina stutta søgu, sum eg minnst sagda í mínum barndómi:

Gjort varð tó at taka móti danakongi einaferð í farnu öld, nú hann hevði boðað frá, at hann vildi vitja teknar sínar í Norður-atlantshavi, íslendingar og føroyingar. Í hesum sambandi hevði amtmaður sent boð eftir monnum úr ymsum oyggjum, sum fingi høvi at hitta kong. Ein teirra æt Jógván, røktlingarstørst og útróðrarmaður av Kirkju, og soleiðis fall fundur út:

Danakongur tekur í hondina á kirkjumanninum: »Goddag, jeg hedder Fredrik - konge af Danmark«. Men hin vildi ikki vera aftari: »Goddag, jeg hedder Jógván, søde-mand fra Fuglø - og so legði hann trumfin á: »røkti norðri á Bergi«.

Kanska er søgan ikki sonn, men hon hevur livsvisdóm at bera okkum: Tað krevur sín mann at røkta norðri á Bergi, tað vita øll, sum varða av oynni her. Men týdnigarstørst er gleðin um uppruna tín: hesin gamli var errin av at vera fugloyingur, hevði tokka til tað jørðildi, hann var sprottin úr, og var errin av tí arbeiði, honum var fallið í lut.

Her er gott at vera

Ynski mitt, sum endar hesa fólka fundar-røðu, skal vera, at tit útoyggjafólk nú sum tá hugsa sum gamli fugloyingurin, ið fekk høvi at hitta danakaong:

Latíð kong vera kong. Her á útoyggj er gott at vera, náttúran stórber, og livsvisdóm er í at røkta haga og bø, søkja bakka og björg, troysta havsins grunnar og seta nýtt ættarlið við.

Fátakar verða Føroyar, verður útoyggjgunum ikki lív lagað!

Takk fyri at tit góvu mær ljóð.